

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Силвия Цветанска** – Софийски университет „Св. Климент Охридски“
на дисертационен труд на тема: **„Доверието в педагогическата комуникация между
учители и родители – детерминанти и стратегии за развитие“**

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Педагогическо общуване)

Докторант: Гургана Трайчева Кътева

Научен ръководител: доц. д-р Бистра Мизова

Биографични данни за докторанта

Гургана Кътева е родена през 1987 година в гр. Сливен. През 2006 г. завършва средното си образование в Гимназия с преподаване на западни езици „З. Стоянов“ – Сливен с профил френски и английски език. От 2014 до 2020 г. тя е студентка в Педагогическия факултет на Тракийския университет, Стара Загора, като последователно придобива образователно-квалификационна степен „Бакалавър“ с квалификация детски и начален учител и „Магистър“ по педагогика със същата квалификация. Гургана Кътева целенасочено развива своя профил на специалист и успешно се реализира професионално като учител в Детска градина „Мак“ в гр. Сливен през последните десет години. Устойчивият ѝ интерес към предучилищната педагогика и работата с родители се вижда както в нейния кариерен път, така и в избора на тема за дисертационно изследване. Натрупаният професионален опит се проектира в стремеж към осмисляне на педагогическата проблематика чрез научна работа и последващо обучение в докторска програма. От февруари 2022 г. Г. Кътева е зачислена като докторант към Катедра „Дидактика“ на Факултета по педагогика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а през 2025 г. е отчислена с право на защита.

Представената документация по процедурата отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБългария и на Правилника за условията и реда на придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Анализ и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторант Гергана Кътева впечатлява с актуалност, добро структуриране и хомогенност на съдържанието. Избраната проблематика е колкото традиционна за педагогическите изследвания, толкова и съвременна в своето звучене и практическа насоченост. Имам предвид, че напоследък изследванията върху процеса на общуване в педагогическа среда значително нарастват, главно под влияние на необходимостта от овладяване на поведенчески и други проблеми между участниците в педагогическото взаимодействие. В своята интерпретация на темата Гергана Кътева е успяла да избегне клишетата и масовизираната представа за общуването, като се е фокусирала върху връзки между отделни компоненти, анализирани на различни равнища. Представените разрези на педагогическата комуникация в контекста на доверието между учители и родители на равнище междуличностно общуване, на равнището на училищната организация и на равнище образователна система намирам за едно най-съществените достойнства на работата. Трудът показва изцяло нов подход като изследователска перспектива и начин на осъществяване. Дисертационното изследване е изградено на основата на добре обоснована концептуална рамка. Постигната е висока степен на вътрешна обвързаност между обекта, предмета, целите, задачите и изследователските въпроси.

Основната цел на изследването е да се идентифицират и анализират детерминантите на доверието и на тази база да се разработят стратегии за неговото устойчиво развитие. За постигането на тази цел, трудът акцентира върху отговорите на следните ключови изследователски въпроса:

- Какви фактори в отношенията между родители и учители подпомагат или възпрепятстват изграждането на доверие?
- Как училищните практики и организационната култура влияят върху нивото на доверие?
- Как обществените нагласи и образователният контекст рефлектират върху очакванията и реалните взаимоотношения?
- Какви стратегии могат да бъдат предложени за развитие и устойчивост на доверието?

Тези въпроси очертават ясна и логична посока на изследването и заявяват намерения за дълбочинно проучване на различни равнища.

Разнообразното тематично съдържание е подходящо структурирано в увод, две глави, заключение и приложения. Всяка от главите има своя обоснована вътрешна структура, така че да се разграничат ясно теоретичните и емпирични измерения на проблематиката.

Първа глава задава теоретичната рамка на изследвания проблем. В нея се правят необходимите понятийни уточнения за същността и авторовата позиция по отношение на базисните понятия – комуникация, педагогическа комуникация, комуникативна компетентност на учителя и модели на родителско участие във взаимодействието между учители и родители. Особено успешно е задълбоченото представяне на доверието като ключово понятие от гледна точка на различни изследователски парадигми. Авторката приема доверието като фундамент за ефективна педагогическа комуникация и го определя като „социален и професионален ресурс, който създава условия за откритост, сътрудничество и споделена отговорност“. Ценен аспект на анализа е разбирането, че изграждането на доверие е двустранен комуникационен процес, който може да бъде управляван и неговото качество зависи от всички участници в процеса. Предлагат се стратегии за развитие на доверие в педагогическата комуникация, които са съотнесени с трите равнища на проявление на комуникацията – междуличностно, организационно и системно. Стратегиите са обединени в т.нар. референтна рамка, която съдържа и целите, към които е ориентирана всяка от стратегиите.

Теоретичната рамка не е просто обичаен преглед на предходни публикации и съществуващи тези, а активен инструмент за концептуализиране на цялостното теоретико-емпирично изследване. Използването на модела на Bentele (2008) за нивата на доверие (междуличностно, организационно, системно) се превръща в основна аналитична схема, която прозира в структурирането на целите, задачите, емпиричната част, а също и на предложените стратегии. Това създава силна логическа връзка между теоретичната и емпиричната част. Теоретичният обзор в първа глава изгражда аналитичната рамка, която се проектира видимо в емпиричното изследване. Дефинициите, нивата на анализ (микро, мезо, макро) и ключовите концепции, въведени в теорията, стават основа за конструиране на инструментариума и интерпретиране на резултатите. Разглежданата логическата връзка аргументира извода, че емпиричното изследване е целево обвързано с теорията.

Специално бих искала да отбележа високата научна стойност на емпиричното изследване, описано във втора глава. То е едновременно конкретно ориентирано върху

зададените в теоретичната част параметри на избраната проблемна област и същевременно е широкообхватно – провокиращо размисли, изводи и въпроси отвъд пряката връзка между доверие и комуникация в педагогически контекст. Методологията и дизайнът на изследването са описани ясно. Прецизно подбрани са взаимнодопълващи се изследователски методи, които осигуряват комбиниране на количествени и качествени измерения на изследваното явление. За целите на изследването е разработен адекватен инструментариум, който включва авторски въпросници за двете целеви групи – учители и родители. Методологическият подход е образцово избран и съответства на сложността на изследваното явление. Смесеният дизайн (количествен и качествен) позволява не само да се измерят тенденции, но и да се разкрие „субективният смисъл и преживяванията, свързани с доверието“. Високото качество на изследването се доказва от вниманието, отделено към валидността и надеждността на инструментариума. Авторът не просто конструира инструменти, а предоставя солидни статистически доказателства за тяхната качествена страна. Например вътрешната съгласуваност (Cronbach's α) на всички субскали е отчетена като „добра до много добра“ (със стойности между 0.789 и 0.959), а експлораторният факторен анализ потвърждава, че инструментите измерват именно онова, за което са предназначени, като обясняват между 66% и 72% от вариацията в данните.

Най-мощното методологическо предимство на изследователската работа е постигнатата „триангулация“. Резултатите от анкетите, фокус групите и интервютата не просто съществуват паралелно, а се допълват и обогатяват. Например, количествените данни показват, че комуникацията е най-слабо оцененият аспект ($M = 1.70-1.90$), а качественият анализ на интервютата конкретизират това с позицията на родителите, че недостатъчно се говори за това, с което учениците се справят отлично, а поведението се коментира само когато е лошо. Това взаимно потвърждение и задълбочаване значително повишава доверието в научната обективност на изводите. Триангулацията придава плътност на изследването чрез пресичането и съпоставянето на данните по трите изследователски въпроса с цел съотнасяне с теоретичната рамка – споменатия вече модел на Bentele (2008), чрез който са дефинирани трите равнища на доверието – междуличностно, организационно и системно.

Поздравявам докторант Гергана Кътева за усилията да планира и да реализира емпиричното изследване, да достигне до достатъчен брой респонденти и да задълбочи анализа чрез подходяща обработка и на данните от интервютата и фокус групите. Докторантката демонстрира изследователска прецизност, научна компетентност и

умения за изследователска работа на високо ниво. Това личи както в подбора на методите, така и във вътрешната обвързаност на цялостния дизайн на изследването.

Позитивното впечатление за изследователска компетентност се потвърждава и от качественият анализ на резултатите и направените изводи от тях. Анализът на резултатите е системно организиран именно по трите теоретично заложи нива, което придава голяма яснота и убедителност.

- На междуличностно ниво се идентифицира ясна йерархия в детерминантите: родителите най-много ценят професионалната компетентност ($M=4.21$), следвана от откритостта ($M=4.05$), докато достоверността и авторитетността са най-уязвими ($M=3.68$). Това разкрива критична точка за развитие – нуждата от по-голяма прозрачност и последователност.

- На организационно ниво се разкрива най-големият дефицит: почти еднозначната неудовлетвореност от комуникацията, която се възприема като „еднопосочна“ и „проблемно-ориентирана“. Това подчертава, че доверието не може да се изгради само чрез лични усилия, а изисква системни училищни политики.

- На системно ниво изследването очертава влиянието на по-широките обществени нагласи, като „абдикацията на родителите от възпитателната им роля“ и „прагматичното редуциране на образованието до диплома“.

- На практико-приложно ниво - релеванност на изводите и практическите стратегии. Изводите са строго обосновани с представените емпирични данни. На тяхна основа са разработени конкретни, детайлни и практико-ориентирани стратегии за развитие на доверието на всяко от трите нива. Тези стратегии - като „структурирана откритост“, „кодекс на отношенията“, „приобщаваща комуникация“ - директно произтичат от идентифицираните проблеми и добри практики.

На базата на добре обоснованите резултати Г. Кътева предлага изключително ценен и приложим набор от стратегии. Те не са общи наративи, а конкретни механизми, адресирани към актуални проблеми:

- За междуличностното ниво се предлага „структурирана откритост“ и „позитивно надмощие“, които директно отговарят на нуждата от баланс между достъпност и професионални граници.

- За организационното ниво се препоръчва „кодекс на отношенията“ и „прозрачност на оценяването“, които целево атакуват идентифицирания липсващ институционален ред.

- За системното ниво се засяга развитието на комуникативната компетентност на учителите, което е логичен отговор на предизвикателствата, които те посочват в качествените си изказвания.

В посочените аспекти от анализа на изследователските резултати откривам ярко изразени приноси моменти на дисертационния труд.

Постижения и научно-приложни приноси в дисертацията

Споделям и подкрепям формулираните от докторантката четири групи приноси, обозначени като теоретико-методологически, методологически, емпирични и практико-приложни приноси. В теоретичен план приносен характер има разработената цялостна концептуална рамка за изучаване на доверието в педагогическата комуникация, която интегрира различни научни перспективи. Тя обединява социално-психологически, педагогически и организационни подходи и представлява ценна теоретична основа за бъдещи изследвания.

По отношение на методологията откривам принос в създадения и валидиран солиден инструментариум (въпросници, сценарии за интервюта и фокус групи), специфично адаптиран за българската образователна среда. Комбинираната методология с триангулация може да служи като модел за изследване и на други социално-педагогически феномени. Валидираният инструментариум е ценен ресурс за бъдещи педагогически и интердисциплинарни изследвания.

На емпирично равнище дисертацията предлага богат набор от актуални емпирични данни, които разкриват състоянието и детерминантите на доверието в контекста на взаимодействието между учители и родители – специфицирани за училищната реалност. Анализът на данните насочва към конкретни области на постижения и дефицити, които е възможно да се използват като отправна точка за планиране на стратегически мерки, основани на доказателства.

Като най-съществен и отчетливо видим, бих могла да определя приноса на дисертацията, ориентиран към педагогическата практика. Предложените стратегии дават алгоритъм за действие на учители, училищни екипи и образователни мениджъри. Те са ориентирани към конкретни действия и са структурирани така, че да могат да бъдат прилагани етапно.

Достойнство и силна страна на дисертационния труд е неговата актуалност и многоаспектност. Той задава модерен стандарт за интерпретация на сложни интердисциплинарни явления, интересни и извън строго педагогическата проблематика.

Въпроси и препоръки

Качеството на дисертационния труд личи и в разкриването на възможности за задълбочаване на изследователската работа по избраната проблематика. Постигнатото от Гергана Кътева е интересно и има потенциал за разширяване и надграждане в различни посоки. Бих си позволила да препоръчам на докторантката някои ориентири за продължаване на нейните изследователски търсения и популяризиране на резултатите, ако тя намира смисъл в подобна ангажираност:

- Продължаване на изследването върху стратегиите - прилагане и проверяване на ефективността на предложените стратегии в реалната училищна практика;
- Фокус върху ученическата перспектива – интегриране на гледната точка на учениците като страна във взаимодействието учител – родител – ученик;
- Проследяване на различия в проявлението на доверие в педагогическата комуникация в зависимост от фактори като големина на населеното място; вид училище (основно, средно, професионално, частно); преход между образователните степени и др.

Във връзка с многофакторното детерминиране на доверието в педагогическата комуникация е и моят въпрос към докторантката: Как навлизането на електронни форми на комуникация с родителите чрез електронни дневници, приложения и социални мрежи влияе на доверието във взаимодействието учител – родител?

Автореферат и публикации по темата на дисертацията

Авторефератът съответства на структурата на дисертационния труд, като коректно отразява неговото съдържание по същество. В него е включена синтезирана информация за основните идеи и постигнатите изследователски резултати.

По темата на дисертацията докторантката е реализирала 4 публикации (3 самостоятелни и една в съавторство), което надхвърля минималните национални изисквания за подобен род процедури.

Заклучение

Дисертационният труд, представен от докторант Гергана Кътева, преценявам като значим от научна гледна точка, прецизно разработен като авторство и

демонстрирано умение на докторантката за организиране и провеждане на научно изследване. Нямам съмнения в неговата оригиналност и висока научна и приложна стойност. Силно фокусиран върху българския образователен контекст, той акцентира върху малко изследвани, но важни връзки между доверието и педагогическата комуникация, които имат принос за оптимизиране на взаимодействието с родителите в училище.

С пълна убеденост давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемите членове на научното жури да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на Гергана Трайчева Кътева в Професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Педагогическо общуване).

София, 15.12.2025 г.

Рецензент:

(доц. д-р Силвия Цветанска)